

GELENEKSEL KAYSERİ EVLERİNDE SÜSLEME

Şerife TALİ*

Özet: Kendine özgü mimarisiyle Kayseri evleri, zengin kültürel bir geçmişi yansıtır. Taş yapılar şehri olan Kayseri’de evler, etkileyici süsleme özelliklerine sahiptir. Taş, ahşap, duvar ve tavan resim-leri süslemeyi oluşturan başlıca unsurlardır.

Taş malzemenin bol olarak bulunduğu şehirde taş, evlerin biçimlenmesinde ve süslenmesinde kullanılan en önemli malzemedir. Özellikle dış mekanda yoğunlaşan taş bezeme, iç mekanda ye-rini ahşaba bırakmıştır.

Duvar ve tavanlar oyma, kabartma, ajur, gibi farklı tekniklerde zarif ahşap işçiliğinde değer-lendirilmiştir. 18. yüzyılda klasik süsleme anlayışı değişen Osmanlı mimarisinin yeni temsilcisi olan duvar ve tavan resimleri Kayseri evlerini süsleyen üçüncü süsleme unsuru olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Taş, ahşap, resim, süsleme, teknik, estetik, üslup, motif.

I. Kayseri Evlerinin Genel Özellikleri

İç Anadolu Bölgesi’nin en önemli merkezlerinden olan Kayseri; coğrafi konumu, iklimi ve yörede bulunan malzemeden dolayı kendine özgü sivil bir mimariye sahiptir. Sivil mimari içerisinde en özellikli olan evler, genel olarak sofa-tokana-harem¹ gibi üç ana bölümden oluşmuştur. Geleneksel Kayseri evlerinde planı belirleyen en önemli unsur sofadır. Dışa kapalı içe dönük bir planın uygulandığı evler bir avlu veya küçük bir bahçe etrafında şekillenmiştir. Bu doğrultuda Kayseri evleri;

a-Bir avlu etrafında şekillenen evler

b-Kapalı merkezi bir hol etrafında şekillenen evler²

olmak üzere iki bölümde değerlendirilmiştir. Kayseri evlerinde dikdörtgen planda ele alınan sofa, evin diğer mekanlarına geçişi sağlayan merkez konumundadır. Haremlik odaları, tokana, ahır gibi çeşitli bölümlerden oluşan evler, sokağın iki yanına düzgün olarak yerleştirilmiş yüksek taş duvarlarıyla korunaklı bir kale görünümündedir.

Birbirinin görüş alanını etkilemeyecek şekilde tek veya iki katlı olarak yapılan evler (Resim 1), yörede fazlaca bulunan taş malzemeden inşa edilmiştir. Temel seviyesinde kara taş kullanılan evlerin üst kısımları ise kesme taş malzemeyle tamamlanmıştır. Yer yer çıkmalarla ve bunları destekleyen taş konsollarla hareketlendirilen cepheler, yan yana oluşturulan evlerde sokak

* Arş.Gör., Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

¹ Vacit İmamoğlu, Geleneksel Kayseri Evleri, Ankara, 1992, s.23-24; Vacit İmamoğlu, “Kayseri de Avlulu Evden Merkezi Hollü Eve Geçiş: Büyükbahçebaşı Örneği” Zafer BAYBURTLUOĞLU Armağanı, Sanat Yazıları, Kayseri, 2001, s.339; Necibe Çakıroğlu, Kayseri Evleri, İstanbul, 1952, s.21; Cumhuriyetin 75.Yılında Kayseri, Kayseri, 1998, s.239

²Vacit İmamoğlu, a.g.m., s.339

dokusunu zenginleştiren önemli unsurlardır. Düz toprak damla örtülen evlerin büyüklük ve süslemesi de ev sahibinin maddi durumuna göre değişmektedir.

Çatal kapıyla girilen Kayseri evlerinde hayat adı verilen avlularda bulunan kuyu, evlerin vazgeçilmez elemanlarından. Bağ evleriyle de³ özel bir yere sahip olan Kayseri, konut mimarisinde özellikle 16. yüzyıldan itibaren Hristiyan nüfusunun yoğunluğu, sınırlı da olsa sivil mimaride etkili olmuştur.

Bu makalede Kayseri Merkez, Konaklar, Aydınlar ve Talas gibi eski yerleşim merkezlerinde bulunan, yaklaşık elli geleneksel ev üzerinde araştırma yapılmıştır. Var olan kaynaklardan tespit edilen evlerin yan ısıra kaynaklarda olmayan fakat özellikli olan geleneksel evlerden yirmiyeye yakını bu çalışma kapsamına alınarak değerlendirilmiştir.

II. Geleneksel Kayseri Evlerinde Süsleme

Kendine özgü süsleme özellikleri ile dikkat çeken Kayseri evlerinde başlıca süsleme unsurları şunlardır:

A. Taş

B. Ahşap

C. Duvar ve Tavan Resimleri

A. Taş

Anıtsal taş yapılar şehri olan Kayseri’de, ilkçağdan itibaren Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde eserler hep taş malzemeyle oluşturulmuştur. Tarihi gelişim içerisinde önemli taş yapıları hala ayakta olan Kayseri’de taş ve taş işçiliği önemli bir sanat haline dönüşmüştür. Himmetdede, Mimar Sinan, Ağırnas ve Cırgalan⁴ Kayseri’de taş ocaklarının bulunduğu bazı yerlerdir. Bu ocaklardan çıkarılan kesme taş, sal taşı ve kevek taşı özelliklerine göre kullanım alanları değişmektedir. Evlerin biçimlenmesinde ve süslenmesinde ana malzeme olan taş, iki bölüm halinde değerlendirilecektir.

I. Dış Mekanda Taş Süsleme

a. Cepheler

Geleneksel Kayseri evlerinde özellikle dış cephede taşın ihtişamıyla karşılaşılır. Kesme taş malzemeyle cephelenen evlerde taşın üzeri sıvanmayarak sade bırakılmıştır.⁵ Cephede düzgün ve temiz işçiliğiyle taş, yüzeyi dümdüz bir mermer gibidir. Keskin hatlarla belirlenen cephede taşlar öyle yerleştirilmiştir ki, derz izleri bile fark edilemeyecek kadar düz ve simetrik. Dışa taşırılan

³Mustafa İncesakal, “Geleneksel Kayseri Bağ Evlerinde “Soğukluklar”, VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu, Kayseri, 2002, s.429-30

⁴ Cumhuriyetin 75.Yılında Kayseri, s.20

⁵Mehmet Kartal, “Eski Kayseri Evinde Taşın Kullanımı”, İlgi Dergisi, S.61, İstanbul, 1990, s.9-11; Doğan Kuban, Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler, İstanbul, 1995, s.226-227

taşlarla oluşturulan kat silmeleri de düzgün cephelere hareketlilik katmıştır. Önemle ele alınan cephelerin en güzel örneklerinden biri Şükriye Yapışlar Evi'dir (20. yüzyıl) (Resim 2).

b. Kapılar

Kayseri evlerinde dış mekanda taş süslemenin en çok yoğunlaştığı bölüm evlerin giriş kapılarıdır. İki bölüm halindeki kapıların etrafı, taşın çeşitli şekilleriyle bezenmiştir. Müslüman ve Hıristiyan evlerinde üslup olarak farklılaşan kapılar, göz alıcı etkileriyle özeldirler. Kapılar Müslüman evlerinde eyvan tarzında, Selçuklu taş işçiliğinde ele alınırken Hıristiyan evlerinde daha yüzeysel ve antik etkilidir. İlk örnek olarak Konaklar Mah. 35 nolu evin yerden yükseltile kapısı (Resim 3), eyvan şeklinde olup içeri doğru çekilmiştir. Selçuklu üslup özellikleri gösteren kapı, kilit taşında bir çiçek motifiyile vurgulanırken, kemerin üst kısmı yuvarlak hatlı geometrik kabartmalarla tamamlanmıştır. Kapı kemerinin yan tarafları yuvarlak ince dilimler halindeki taşlarla bezenmiştir. Kemerini çerçeveleyen sade dikdörtgen korniş, portal havasında olup içerdeki kuşak da taşın dolu-boş şekilde oyulmasıyla elde edilmiştir. Kapı en dışta ikinci çerçevede sade ve ince silmelerle sınırlanmıştır. Kapının üzerinde dikdörtgen formlu bir aydınlatma penceresine yer verilmiştir. Pencerenin etrafı kapıda olduğu gibi yuvarlak formlu dilimli bir motifle bezenmiştir.

Günümüzde müze olarak kullanılan Güpgüpoğlu Konağı (1419-1497) kapısı (Resim 4) iki renkli taş uygulaması ve cephedeki oranlarıyla önemlidir. Düz silmelerle çerçeveselen kapı, iki renkli geçme tekniğiyle oluşturulan basık kemeri ve üzerindeki sivri kemerle uyumludur. Beyaz mermer kitabeliğiyle Kayseri'ye özgü olan kapı, aynı zamanda Güneydoğu etkili taş işçiliğiyle farklı örneklerdendir.

Hıristiyan örneklerinden farklı üslupta ele alınan, Konaklar Mah. 19 nolu B. Şahin'e ait evin (1878) kapısı (Resim 5) dır. Bugün hala ayakta olan bir kilisenin yanında bulunan ev, bu kilisenin görevlisine aitken şimdi Müslüman bir aile tarafından kullanılmaktadır. Kapı yerden birkaç basamakla yükseltile volütlü başlıklı ince sütunlarla sınırlandırılmıştır. İki çerçevede tamamlanan kapının üzerindeki kilit taşı dışa vurgulanarak dekoratif çizgilerle dolgulanmıştır. Yuvarlak kemerin üzeri, ince taş işçiliğinde girift motiflerle bezenmiştir. Asma yapraklarının da bulunduğu bitkiler "S" "C" kıvrımlarla kaynaşmış durumdadır. Yan kısımlara simetrik olarak yerleştirilen dikdörtgen panoların üst kısmında ayçiçeği motifi oyulurken alt kısımlarda da daha yayvan yapraklı bir çiçek motifi işlenmiştir. İnce bir silmeyle çevrelenen pano ve yuvarlak formlu kemer, basamaktan itibaren bir kuşakla çerçeveselenmiştir. Bitkisel motiflerin ağırlıkta olduğu bu kuşakta yuvarlak tohum motifleri dikkat çekicidir. Kapının üzerinde iki sade yatay kornişten sonra yarım yuvarlak formlu bir ışıklandırma penceresine yer verilmiştir. Pencerenin etrafı sade bir kuşakla vurgulanırken orta kısmına beyaz mermer kitabelik konmuştur. 18.

yüzyıl sonuna tarihlenen bu ev taşın bütün güzelliğinin, ihtişamının geçmişteki en önemli örneklerinden sadece biridir. Çok farklı örnekleri tespit edilen bu kapılar (Resim 6), cepheyi anlamlandıran yuvarlak kemerli formları, sütunları, ağır kornişleri ve kitabelikleri ile aynı taşın farklı kimliğini ortaya koymaları açısından önemlidir.

c. Konsol ve Çıkmalar

Genellikle iki katlı olarak yapılan Kayseri evlerinde ikinci kat, birinci kata göre dışarıya taşırılarak taş konsollar üzerine oturtulmuştur. Hem estetik hem de işlevsel olan taş konsollar düz, volütlü veya oval olarak farklı şekillerde kat aralarında bağlantıyı sağlayan cepheyi anlamlandıran güçlü mimari elemanlardır. En güzel örneği R. İmamoğlu Evinde (19. yüzyıl) (Resim 7) görülmektedir. Çeşitli uygulamaları söz konusu olan taş konsollar, bazen de cephenin en üstüne estetik amaçlı yerleştirilmiştir.

d. Pencereleler

Evlerin dış cephesinde önemle ele alınan pencereler form olarak çeşitlilik göstermektedir. Mazgal veya farklı kemer formlarıyla biçimlendirilen pencereler genellikle küçük boyutludur. Sade dikdörtgen bir pencere bile etrafı dışarıdan vurgulanan kesme taşlarla çerçevelenmiştir.

Aydınlar Mah.34 nolu evin pencereleri alt kısımda oldukça sade tutulurken üst kısımda yukarı doğru genişleyen kırmızımsı renkteki konsolla tamamlanmıştır. Kışıkapı Mah. de Ö. Taşcıoğlu' na (19. yüzyılın sonu) ait evde cepheyi anlamlandıran tek öge pencerelerdir. Farklı olarak oldukça uzun tutulan pencerelerin (Resim 8) alt ve üst kısımlarında kare panolar oluşturulmuştur. Aynı süsleme özellikleri gösteren panoların alt bölümünde kabartma tekniğinde büyük bir çiçek motifine yer verilmiştir. Orta kısımda dikey olarak yerleştirilen panolar dekoratif çizgilerle dolgulanırken üst kısımda, oval tutulan alanda ise küçük bir çiçek rozeti işlenmiştir. Dört ince silme ile çerçevelenen pencerenin kilit taşı aşağı doğru sarkan stilize yaprak motifiyle vurgulanmıştır. Ampir üslup⁶ özelliklerinin ağır bastığı pencereler üst kısımda, yatay sade bir kuşakla dengelenmiştir. Öztaşçı Evi'nde pencere üzerindeki bezeme özellikleri aynı şekilde çıkma üzerinde de devam ettirilmiştir.

e. Balkonlar

Cephede genellikle eyvan şeklinde ele alınan balkonlar bezeme açısından önemli bölümlerdir. Bazen ahşapla kapatılarak (R. Çalika Evi'nde (1900'lerin başı) olduğu gibi) değerlendirilen balkonlar bazen de kemerle dışa açılmıştır. Tavukçu Mah. no:3 teki Camcıoğlu Evi'nde (1900'ler) üçgen alınlık altında Bizans etkili yuvarlak formlu ikiz kemerle dışa açılan balkon, taşın kullanımını ve bezemeleriyle önemlidir. İki ince kuşakla oluşturulan yuvarlak kemerler ampir

⁶Ayla Ödekan, "Ampir Üslubu", İstanbul Ansiklopedisi, C.1. İstanbul, 1981, s.247-249

özellikte kilit taşlarıyla vurgulanmıştır. Stilize edilmiş yaprak motiflerinin işlendiği kilit taşının üst kısmında konsol şeklinde başlığa yer verilmiştir. Kemer üzerinde ilk kuşak, yuvarlak formlu motifin kabartma ve oyma şekliyle oluşturulurken, ikinci kuşak tamamen yaprak ve dal motiflerinden oluşmuş bitkisel bir kuşaktır. Kemer köşelikleri ve iki kemerin birleştiği noktalarda tamamen bezelenen kısmın alt tarafında simetrik olarak karşılıklı iki aslan figürüne yer verilmiştir⁷. Kenger yaprağından çıkan dallar ve kabartma tekniğinde çiçek motifleriyle dolgulanan üçgen alınlığın alt kısmına bir de kitabe yerleştirilmiştir. Özenle ele alınan barok-rokoko bezemeleriyle Batılılaşma dönemi özellikleri gösteren ev taş işçiliğiyle önemlidir.

f. Havalandırma (Işıklandırma) Delikleri

Taş süslemenin dengeli bir şekilde dağıldığı dış cephede özellikle üst kısımda dikkati çeken diğer bir özellik ise banyo, tuvalet, hol gibi yerlerde kullanılan havalandırma delikleridir⁸. Rüzgar gülü, kalp motifi, yonca yaprağı, yıldız gibi çeşitli geometrik şekiller cephede estetik amaçlı kullanılan küçük ve özel ayrıntılardır. Cepheyi hareketlendiren bu küçük ayrıntılardan örnek olarak B. Şahin Evi kapısının yan tarafındaki kalp motifi gösterilebilir.

g. Çörtlenler

Karasal iklimin hüküm sürdüğü Kayseri’de kışlar yağışlı ve uzun geçtiğinden kesme taşla yapılan düz toprak damlı evlerde kar ve yağmur suları cepheden çörtlenlerle atılmıştır. Yuvak adı verilen mono blok bir taş yardımıyla eğimlenen damlarda fonksiyonel bir işlevi olan çörtlenlerde, taş bezemenin yoğunlaştığı elemanlardır. Dini farklılıkların kendini gösterdiği çörtlenler, genellikle Hristiyan evlerinde stilize edilmiş çeşitli figürler kullanılabilirken Müslüman evlerinde ise daha sade ve cepheyle uyumludur. Camcıoğlu Evi’nde (1900’ler) aslan başı şeklinde ele alınan çörtlenler, Aydınlar Mah. no. 34 de sade oluk şeklindedir.

2. İç Mekanda Taş Süsleme

a. Tandırbaşı

Kesme taş malzemeyle biçimlenen tandırbaşı yayvan bir kemerle cephendirilmiştir. Kemerin üzeri ve tandırbaşının yan tarafları çeşitli silmelerle hareketlendirilmiştir.

⁷ Karşılıklı iki aslan figürü makale yazım aşamasında iken yerlerinden sökülerek çalınmıştır.

Restorasyon halindeki evde figürlerin sadece yerleri kalmıştır.

⁸Yüksel Binici, “Geleneksel Kayseri Yapılarında Isıtma ve Havalandırma” , VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu, Kayseri, 2002, s.214-15

b. Şömine

Mekanı ısıtmak amacıyla yapılan taş şömineler⁹ oldukça bezelidir. Fazla yaygın kullanılmamakla birlikte M. Deneme Evi'ndeki (1890) şömine (Resim 9) üst kısımda oval üç bölüm halinde düzenlenmiştir. Yan kısımları düz başlıklı yüzeyel payelerle duvar sınırlanarak payeler dekoratif çizgilerle bezenmiştir. Kalın bir silme ile sınırlanan şöminenin üst kısmı barok-rokoko etkili figürlerle donatılmıştır. Yüzeyden dışa taşıntılı "S" "C" li yapraklar ve panoyu yan taraflarda sınırlayan kenger yaprakları kabartma tekniğindedir. Şöminede oval pano üzerindeki çiçek ve bunu çevreleyen volütlü yapraklar yanlara taşırılan kenger yapraklarıyla motif tamamlanmıştır. Yapraklar arasında simetrik olarak lalelere yer verilmiştir. Rokoko üslup özelliğinin vurgulandığı ve taşın ustalıklı işlendiği şömine, bugün orijinal özelliğini tamamen korumaktadır.

c. Kahve Ocakları ve Şerbetlikler

Zengin evlerinde bulunan kahve ocakları şöminelerden daha küçük boyutludur. Duvarlarda farklı üsluplarda değerlendirilen şöminelerden İ. Akdağ Evi'nde (19. yüzyıl) simetrik olarak yerleştirilen üçgen alınlıklı şömine uygulamanın sade bir örneğidir. Tavukçu Mah. de H. Şahin Evi'nde (1892) iki çerçevede oluşturulan taş şerbetlik (Resim 10), ilk çerçevede yuvarlak kemerli silmelerle sınırlanmıştır. Dökümlü etrafı püsküllü Ampir tarzındaki perdeler beş kordonla bağlanarak, kordonlar aşağı doğru sarkıtılmıştır. Yuvarlak kemerin ortasında kabartma tekniğinde kenger yaprağına yer verilmiştir. Yan çerçevedeki boşluklarda aynı motifle bezenmiştir. İkinci çerçeveyi tamamlayan yatay silme üzerinde iki yana güllerle dolu vazolar konmuştur. Ortadaki kitabeliğin etrafı ise simetrik olarak kıvrımlar oluşturan kenger yapraklarıyla vurgulanmıştır. Genel anlamda eklettik bir üslubun uygulandığı taş şerbetlik, taş işçiliğiyle oldukça önemlidir.

B. Ahşap

Türk sivil mimarisi içerisinde kendine özgün süsleme özelliklerine sahip Kayseri evlerinin iç süslemesi de dış süslemede olduğu kadar çeşitli ve zengindir. İç mekanda taş süslemenin yanı sıra, ahşap süsleme daha yoğundur. Uygur evlerinden itibaren Karahanlı, Gazneli, Selçuklu ve Osmanlı¹⁰ döneminde de yoğun olarak kullanılan ahşap, Kayseri evlerinde ikinci önemli süsleme unsurudur. Dış mekanda keskin hatlarla belirlenen evler, iç mekanda ahşap sanatının zarif örnekleriyle bezenmiştir.¹¹

⁹Yüksel Binici, a.g.m., s.212

¹⁰Seyfi Başkan, "Türk Ahşap Sanatı", İlgi Dergisi, S.42, 1985, s.9-13

¹¹ Mehmet Kartal, "Eski Kayseri Evinde Ahşap Süslemeler" İlgi Dergisi, S.56, İstanbul, 1989, s.16-19

1. Dış Mekanda Ahşap Süsleme

a. Hatıllar ve Çıkmalar

Kesme taş cepheli evlerin duvarlarına belirli aralıklarla ahşap hatıllar yerleştirilmiştir. Cephelerde bazen açık (balkon şeklinde) bazen de kapalı (eyvan şeklinde) uygulanan çıkmaların alt kısmı ahşap süslemenin yoğunlaştığı bölümdür. Kızılkapı Mah. R. Çalika Evi çıkmasının zemini üç bölüm halindeki ahşap süslemesi ile (Resim 11) önemlidir. Karışık motiflerin stilize edilerek kullanıldığı süsleme, yarım göbek halinde düzenlenmiştir. Bu bölüm ağzı aşağı sarkan küçük palmetlerle sonlanmıştır. Üst kısımda balkon şeklindeki çıkma ise ahşapla kapatılmıştır. Ahşap üzerinde sivri kemerli üç pencere yüzeyel sütunlarla birbirinden ayrılarak iç kısımları da zarif şebekelerle dolgulanmıştır.

b. Kepenkler

Pencerelerin ayrılmaz ikilisi olan kepenkler işlevsel ve estetik açıdan cephede görülen elemanlardır. Karşılıklı dikdörtgen panolar şeklindeki kepenklerin iç kısımları ince ahşap işçiliğinde iken, dış tarafa gelen kısımlar daha sadedir. Alt ve üst bölümde kare, ortası dikdörtgen olarak ayrılan panolar oyma, ajur ve kafes gibi farklı tekniklerde işlenmiştir.

2. İç Mekanda Ahşap Süsleme

a. Zarlar

Kayseri evlerinin genellikle sofa ve harem odalarının içerisi belirli bir yüksekliğe kadar “zar” adı verilen ahşapla kaplanmıştır. Geometrik veya bitkisel motiflerle bezenen zarlar bazen boyanarak, bazen de sade olarak değerlendirilmiştir. B. Şahin Evi’nde iç süslemeyle uyumlu zarların üzeri geometrik motiflere yer verilmiştir.

b. Yüklük-Şerbetlik ve Gusülhaneler

Odaların iç kısmında ahşap süslemenin yoğunlaştığı en önemli bölümlerdir. Farklı amaca hizmet eden, aynı süsleme özellikleri gösteren bu bölümlerde ahşap sanatsallaştırılmıştır. Yüklük ve gusülhanelerin orta kısmına bir niş şeklinde yerleştirilen şerbetlik, genellikle süslemesi ve yan kısımları “givle” denen düz veya “S” “C” kıvrım kemerli, oyma raflar önemlidir.

Geleneksel Kayseri evlerinden Konaklar Mah. de, M. Deneme’ ye ait konakta yüklük, şerbetlik, gusülhane (Resim 12) ve çeşitli boyutlardaki dolaplar odanın bir duvarını tamamen kaplamıştır. Orta kısımdaki şerbetlik dikdörtgen formda olup yanlara üçgen şekilde açılmıştır. Bu bölümde “S” “C” kıvrımlı barok etkili küçük boyutlu kapalı raflara yer verilmiştir. Şerbetliğin orta kısmına etrafı silmelerle belirlenen bir dolap yerleştirilmiştir. “S” “C” lerle oluşturulan panolarda simetrik olarak uç kısımlarda palmet motifleri işlenmiştir. Altın yıldızla çerçevelenen motifler yüklük, gusülhane, zarlar ve kapılarda çeşitli büyüklüklerde kullanılmıştır. Yuvarlak kemerli şerbetliğin üstünde merkezden etrafa dağılan yaprak motiflerinden oluşan bir resim işlenmiştir. Ahşabın oyma

ve kabartma tekniğinde ele alındığı evde ahşap süsleme bütün güzelliğiyle orijinalliğini korumaktadır.

B. Şahin Evi'nde yüklük ile şerbetlikten oluşan ikili (Resim 13) ve odayı çevreleyen ahşap zarların üzeri ince ahşap oyma işçiliğindedir. Orijinalliğini koruyan şerbetlik, yuvarlak kemer formlu ve niş şeklindedir. Yana oval şekilde açılan kısımlar da volütlü "S" lerle çerçevelenmiş kemerli, kenarları istiridye yivli kapalı raflara yer verilmiştir. Şerbetliğin içerisinde dikdörtgen pano üzerinde kabartma tekniğinde bir çiçek motifi yerleştirilmiştir. "S" "C"lerle sınırlanan pano alt ve üst kısımda kıvrımlı volütlerden oluşmuş bir rozetle sonlanmıştır. Kabartma tekniğindeki ahşap süslemenin daha yoğun olduğu bu evde, yüklüğün üzerindeki dikdörtgen panoların içerisi de dekoratif çizgilerle dolgulanmıştır. Şerbetlik ve yüklüğün alt kısmında farklı boyutlardaki dolaplar ve zarlar da oyma tekniğinde çeşitli motiflerle işlenmiştir. Yüklüğün üst kısmında ajurlu (delik) küçük dolap, çok zarif bir işçiliktir. B. Şahin Evi'nde ahşap oyma, kabartma ve ajur tekniklerinin bir arada kullanıldığı önemli ve orijinal örnekleri dikkat çekicidir.

c. Kapılar

Evlerde özenle ele alınan kapılar sofa kapılarıdır¹². Ahşabın farklı teknikleriyle estetik görünüşler verilen kapılar, tek ya da çift kanatlıdır. İç mekandaki odaların kapıları sade şekilde ele alınırken zarlardaki süslemelerle uyumludur.

d. Tavanlar

Ahşap süslemenin en güzel örneklerinin yer aldığı tavanlar, genellikle ortada büyük bir göbek ve etrafında çeşitli madalyonlardan oluşturulmuştur. Ahşap işçiliğinin yanı sıra figür ve boyanın da kullanıldığı tavanlar özeldir. Tavanların zeminleri tamamen ahşapla kaplanarak aşağı sarkan kenarlar da oyma veya kabartma tekniğinde farklı üsluplardaki motiflerle bezenmiştir. "S" "C" kıvrımlar, geometrik motifler ve çiçek desenleri tavanlarda kullanılan vazgeçilmez elemanlardır.

Bu özelliklerin yanı sıra Geleneksel Kayseri evlerinde tavan göbeklerinin ortasında farklı anlamlar içeren çeşitli hayvan figürlerine de yer verilmiştir. Türk sanatında yırtıcı kuş ve kartalların; hükümdarların ve beylerin timsali olduğu ve onların koruyucu ruhu veya hukuki sembolleri olduğuna inanılırdı.¹³Şaman inançlarında ise her insanın kuş şeklinde koruyucu bir ruhu

¹²Necibe Çakıroğlu, a.g.e., s.54-57

¹³Yaşar Çoruhlu, Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi, İstanbul, 1995, s.77; Emel Esin, Türk Sanatında İkonografik Motifler, İstanbul, 2004, s.171

vardır, ölünce bu ruh kuş şeklinde göğe yükselirdi¹⁴. Burada hangi amacı temsil ettiği tam olarak bilinmemekle birlikte İ. Akdağ Evi'nin haremlik odasının tavanında bu özellik devam etmektedir. Zarif ahşap işçiliğindeki tavanın ortasındaki dikdörtgen panonun göbek kısmında, gagası ve pençesi keskin hatlarla verilen kanatları uçar vaziyetteki hayali (yırtıcı) kuşun (Resim 14) yuvarlak gözleri büyük ve vücut kısmı bölümlenmiştir. Hareket halinde işlenen bu kuş motifinin, etrafındaki daha büyük oval zemin kıvrımlı dal ve yaprak motifleriyle bezenmiştir. Aralar ise sivri ve oval başlıklarla hiç boş yer kalmayacak şekilde dolgulanmıştır. Oval zeminin çevresi ve köşeleri ortada volütlü “S” ler, etrafında yaprak ve çiçek motifleriyle bezenmiştir. Batılılaşma dönemi üslup özellikleri burada oyma ve kabartma tekniğiyle ahşaba işlenmiştir.

B. Şahin Evi'nde farklı örnekteki ahşap tavan ise, yine aynı ince zevkin örneklerindedir. Tavanın ortasındaki panoda kabartma tekniğinde yaprak motiflerinden meydana gelen bir göbek (Resim 15) oluşturulmuştur. Bu kısımdan etrafa farklı şekillerde sivri ve yuvarlak hatlı dal ve yaprak motifleriyle oval zemin dolgulanmıştır. Işık gölge plastitesinin vurgulandığı bu bölüm zincirek motifleriyle çerçevelenmiştir. Tavan göbeğinde kullanılan motif , köşelerde daha küçük boyutlu olarak tekrarlanmıştır.

e. Terekler

“Tokana” adı verilen kışlık mutfaklarda tereklerin alt ve üst kısımları küçük kemerlerle hareketlendirilmiştir. Üst gözlerin kenarları oyma tekniğinde çeşitli motiflerle bezenmiştir.

C. Duvar Ve Tavan Resimleri

Geleneksel Kayseri evlerinde üçüncü önemli süsleme unsuru duvar ve tavan resimleridir. 18. yüzyıl sonlarında klasik süsleme anlayışını terk eden Osmanlı mimarisinde, duvar resimleri süslemenin yeni temsilcilerinden olmuştur¹⁵. Özellikle saray ve konutlarda yaygınlığını koruyan duvar resimleri yalnız başkent İstanbul' da değil, İmparatorluğun bir çok yöresinde de sivil ve kamu binalarında yaptırılmıştır.¹⁶ Bu doğrultuda İstanbul'da usta ellerden çıkan resimlerin, aynı kalitede Kayseri evlerinde de görülmesi tesadüf değildir. Kayseri'de Öztaşçı Evi, İmamoğlu Evi (1890'lar), S. Mustafa Evi (19. yüzyıl), Güpgüpoğlu Konağı¹⁷ önemli resim örneklerinin bulunduğu bilinen evlerdir. İç mekanları süsleyen resimler iki bölüm halinde değerlendirilecektir.

¹⁴Gönül Öney, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal”, XIX, S.4, Ankara, 1972, s.168; Sargon Erdem, “Çift Başlı Kartal ve Anka Üzerine”, Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.3, S.8, 1990, s.72-79

¹⁵Doğan Kuban, “Barok Mimari”, İstanbul Ansiklopedisi, C. 2, İstanbul, 1994, s.61-65

¹⁶Günsel Renda, “Yenileşme Döneminde Kültür Ve Sanat”, Türkler Ansiklopedisi, C.15, Ankara, 2002, s.278; Rüçhan Arık, Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı, Ankara, 1988, s.142

¹⁷Vacit İmamoğlu, Geleneksel Kayseri Evleri, s.46-59

1. Duvar Resimleri

Odaların içerisinde zarlar, tavan ve zar arasındaki duvar ile şerbetliklerin iç kısımlarını süsleyen resimlerdir. Burada İ. Akdağ Evi'nin haremlik odasında şerbetliğin içerisinde bulunan manzara resmi (Resim 16) örnek olarak verilebilir. Şerbetliğin üst kısmında ampir¹⁸ tarz da toplanan kıvrımlı perdeler kordonlarla bağlanmış yan kısma tek yönlü olarak sarkıtılmıştır. Bir akşamüstü manzarasının verildiği resimde kompozisyon, ön tarafta daha büyük boyutlu biraz geride daha küçük boyutlu sağlı sollu yerleştirilen ağaçlarla oluşturulmuştur. Yan kısımda küçük bir köprü ile oluşturulan manzarada ilerideki dağ sırası ve gökyüzünde uçan kuşlarla gözler geriye çekilmektedir. Akşamüstü mavi ve griliğinin belirginleştiği resimde kahverengi, yeşil, siyah, krem gibi renkler küçük alandaki resmi vurgulamaktadır. Oldukça başarılı bir manzara resminin uygulandığı şerbetlik orijinalliğini korumaktadır.

Aynı evin diğer odasındaki şerbetliğin içerişi de fazla örneği olmayan pompeii tarzı¹⁹ resimle (Resim 17) bezenmiştir. Ampir üslup özelliğinin ağır bastığı resimde denizin kenarında kurulmuş bir saray manzarası verilmiştir. Şerbetliğin üst kısmında perdeler ortada iki kordonla bağlanırken, yan kısımlara simetrik olarak resmi sınırlayacak şekilde sarkıtılmıştır. Sarayın ön kısmı denizden korkuluklarla ayrılırken zemini kare taşlarla döşenmiştir. Giriş kısmı içe çekilen sarayda üçgen alınlıklar, yuvarlak kemerler, antik Yunan etkili sütunlar iki bölüm halinde düzenlenmiştir. İki katlı üçgen alınlıklı pencereler hareketliliği sağlayan ayrıntılar olup kahverengi, mavi, krem ve turuncu yoğun olarak kullanılan renklerdir. Sarayın üst kısmında güneşi andıran arma motifi ile suyun üzerindeki küçük kayık, resmi tamamlamıştır.

2. Tavan Resimleri

Kayseri evlerinin tavan ve etekleri çeşitli üsluplardaki resimlerle bezenmiştir. Bugün müze olarak kullanılan Güpgüpoğlu Konağı harem bölümündeki çift kollu ongen yıldız etrafında oluşan bitkisel ve geometrik motiflerle bezeli tavan, Sarı Mustafa Evi başodası ve Zennecioğulları Evi (1900) Sofasında da ki tavan resimleri önemli örneklerdendir.

III. Değerlendirme

İnsanoğlunun barınma ihtiyacının karşılandığı ev mimarisi, Yontma Taş çağından itibaren sürekli bir gelişim göstermiştir.²⁰ Orta Asya da kurulu

¹⁸Ayla Ödekan, a.g.m., s.248

¹⁹Vacit İmamoğlu, "Kayseri Evlerinde Duvar ve Tavan Resimleri", VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu, Kayseri, 2002, s.418

²⁰Doğan Kuban, "Ev Üzerine Felsefe Kırıntıları" Tarihten Günümüze Anadolu da Kent ve Yerleşme İstanbul Habitat II, İstanbul, 1996, s.1; Doğan Kuban, Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Anahatları, İstanbul, 2004,s.171

çadırlar, Türk ev mimarisinin kökeni olarak kabul edilirken²¹ kendine has bir mimariye sahip olan Türk evi XIX. yüzyılın sonuna kadar Anadolu-Suriye-Mısır-Balkanlar gibi geniş bir alanda iklim ve malzemeye bağlı olarak şekillenmiştir²²

İlkçağdan itibaren zengin tarihi ve kültürel geçmişiyle Kayseri’de, malzeme ve geleneksel özellikler, mimariyi yönlendirmiştir. Sivil mimaride taş ve taş işçiliğiyle önemli olan geleneksel Kayseri evleri bu yönüyle İç Anadolu Bölgesinde Ürgüp, Göreme, Nevşehir, Niğde, Avanos gibi merkezlerle benzerlik göstermektedir. Bu merkezlerde de temel yapı malzemesi taş olup evler, Kayseri de olduğu gibi aynı malzemeyle bezenmiştir.

Taş ile hareketlendirilen dış cephe, farklı boyutlardaki konsollar, yatay silmelerle Avanos’taki Mustafa Güven Evi (19.yüzyıl)²³ ile genel olarak benzerlikler göstermektedir.

Geleneksel Kayseri evlerinde bulunduğu yer, kullanış şekli ve zarif işçiliğiyle önemle ele alınan taş süsleme, Güney Doğu Anadolu Bölgesindeki Diyarbakır, Mardin, Şanlıurfa, Bitlis’deki evlerle aynı özellikler göstermektedir. Bu doğrultuda taş bezeme, Diyarbakır evlerinde de bir kuyumcu elinden çıkmış gibidir. Evde avluyu çevreleyen kanatlar, sofa, eyvan gibi bölümler; zikzaklar, dilimli kemerler, mukarnaslar, geometrik ve bitkisel motiflerle bezenmiştir.²⁴

Şanlıurfa evlerinde de avluyu çevreleyen eyvan, odaların cepheleri ve giriş kapıları zengin işçilikte taş süslemelidir. Süslemeler genellikle bitkisel ve geometrik motifli altıgen, sekizgen rozetler halindedir. Osman Budak Evi (1845) ve Halil Efendi Evi (1903) Kayseri evleri gibi taş bezemeleri ile iç mekandaki ahşap süslemeleriyle benzer örneklerdir.²⁵

Kayseri evleriyle paralellik gösteren, Güney Doğu Anadolu Bölgesinin geleneksel konut mimarisini devam ettiren Bitlis Evleri’nde taş işçiliği, daha çok büyük konutlarda görülmektedir. Taş ve iç mekandaki ahşap süslemeleriyle Ömer Arif Baş Evi (1930’lar) ve İsa Kalkan Evi (1879) başlıca örneklerdendir.

Bu bölgede yer alan Adıyaman’da evler farklı olarak taş ve ahşaptan yapılandırılmıştır. Süsleme ise diğer merkezlerle aynı doğrultuda olan evler

²¹ Anton Bammer, “Çadır İle Anadolu İlişkileri” Tarihten Günümüze Anadolu da Kent ve Yerleşme İstanbul Habitat II, İstanbul, 1996, s.234

²² Nur Akın, “Ev” Maddesi, TDV. İslam Ansiklopedisi, C.11, İstanbul, 1995, s.509; Doğan Kuban, Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler, İstanbul, 1982, s.195-209; Doğan Kuban, “Ev” Maddesi, Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.3, İstanbul, 1994, s.227-234

²³ Mehmet Ali Esmer, Avanos’un Eski Türk Evleri, Ankara, 1992, s.95

²⁴ Orhan Cezmi Tuncer, Diyarbakır Evleri, Diyarbakır, 1999, s.59

²⁵ Şanlıurfa, Ankara, 1997, s.59

bulunmaktadır. Hacı Sabuncu Evi (20. yüzyıl) de süslemeleriyle önemli örneklerden biridir.²⁶

Bütün gösteriş ve ihtişamıyla Kayseri’ de özelleşen taş bazen bir kapıda korinth başlıklı sütun, bazen aslan başlı bir çörtlen bazen de tüm sade temiz işçiliğiyle kendisidir. Süslemede estetik ve teknik anlamda mükemmel bir düzeye ulaşmıştır.

Evlerin cephelerindeki çıkmalar ile eyvan şeklindeki balkonlar (Resim 18) taş ve ahşap süslemenin iç içe kullanıldığı bölümlerdir. Cephedeki köşkler (Resim 19) ve en üst kısımdaki çörtlenler de aslan başlı, ejder başlı, balık motifi veya sade oluk şeklindeki biçimlenmişlerdir. Çeşitli şekillerdeki havalandırma delikleri de hareketliliği sağlayan diğer unsurlardır. Her alanda çeşitli şekillerde değerlendirilen taş süsleme avlulardaki çeşmelerde de farklı bir ifade tarzı bulmuştur. Güpgüpoğlu Konağında bulunan çeşme (Resim 20) yıldızlarla bezenmiş bir zemin üzerinde birbirine sarılmış iki balık figürü taş bezemenin inceliğini göstermesi açısından önemlidir.

İç mekanda değişik süslemelere sahip olan Kayseri evlerinde; ahşap oymalı tavanlar, zarlar, yüklük-şerbetlik ve gusülhaneler genel olarak Sivas²⁷(Abdi Başara Evi Hasan ve Başeğmez Evi), Konya, Erzurum (Somunoğlu Evi (19.yüzyıl) ve Semih Bey Evi (18.yüzyıl)²⁸ ve özellikle ahşabın bol olarak kullanıldığı Karadeniz Bölgesindeki evlerle aynı güzelliklere sahiptir.

Kayseri evlerinde Bezircioğlu Evi (19. yüzyıl), M. Deneme Evi, İ. Akdağ Evi, B. Şahin Evi ve Camcıoğlu Evi (Resim 21) ahşap, bütün zarafetiyle taştan sonra ikinci önemli süsleme unsurudur. Süslemede kendini gösteren ahşap; bitkisel ve geometrik motifler, çeşitli figürler, “S” “C” kıvrımlarla daha çok Batılaşma dönemi üslup özellikleriyle şekillenmiştir. Barok etkili figürler oldukça girift ve dışa taşan rokoko bezemelerle evlerde zengin bir görünüm sağlanmıştır. Ahşaplar üzerindeki boyalar, canlı renkleri ve kaliteli işçilikleri açısından önemlidir.

Kayseri evlerinde başarılı taş ve ahşap süslemenin yanı sıra, 18. yüzyıla birlikte Osmanlı mimarisine giren resmin süsleme unsuru olarak önemli örnekleri mevcuttur. Kayseri evlerinde; ahşap zarların üzeri, şerbetliklerin içerisi ve tavan, renkli motif zenginliğiyle İstanbul da ki sarayları süsleyen resimlerle aynı zenginliğe sahiptir. Genellikle bir fon üzerinde kurulan resimler de ampir perdeler, barok-rokoko figürler, doğa tasvirleri (İ. Akdağ Evi, Güpgüpoğlu Konağı, Zennecioğulları Evi), vazodan taşan çiçekler (Gavremoğlu Evi (1784), M. Deneme Evi), pompeii tarzı resimler (İ. Akdağ Evi) ve çeşitli

²⁶ Ahmet Ali Bayhan, - Fikri Salman, “Adıyaman İli ve İlçelerinde Yüzey Araştırması 2003”, 22. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 24-28 Mayıs, Konya, 2004, s.139-144

²⁷N.Burhan Bilget, Sivas Evleri, Ankara, 1993, s.60-61

²⁸Haşim Karpuz, “Erzurum ve Konya Evlerinde Ahşap Malzeme Kullanımı”, Anadolu Ahşap Evleri, Ankara, 2001, s.113-128

hayvan figürleri, kullanılan başlıca unsurlardır. Lale devriyle birlikte, özellikle İstanbul ve çevresinde etkili olan başkent üslup özellikleri Anadolu'da, Kayseri de bu denli renkli ve başarılı uygulanmasıyla önemlidir. Genellikle manzara şeklinde ele alınan Kayseri duvar ve tavan resimlerinde bir üslup birliği görülmez. Olgun bir üslupta değerlendirilen resimler, Bursa, Soma, Bayramiç ve Yozgat'ta²⁹ da aynı kaliteye sahiptir.

IV. Sonuç

Geleneksel Kayseri evlerinde taş, ahşap ve resmin süsleme unsuru olarak bir arada kullanılmasından, zengin bir süsleme kültürü doğmuştur. İç ve dış mekanda orantılı olarak değerlendirilen süsleme, hem işçilik hem de kalite açısından oldukça başarılıdır. Süslemede anıtsallaşan dış cephe, taşın bütün ahenk ve ihtişamıyla bezenirken, iç mekanda da duvar ve tavanlar ahşabın özenle ele alındığı, estetiğin doruk noktaya çıkarıldığı bölümlerdir.

Kültür, gelenek ve malzemenin belirlediği mimaride, süslemenin kişinin maddi durumuna göre de şekillendiği bir gerçektir. Genel ve ayrıntıda bütün alanların süslediği Kayseri evleri, iç mekanda da renkli kompozisyonların yanı sıra, dış mekanda da taşın sağlamlığı ile hala dimdik ayakta. Zengin bir geçmişin izlerini taşıyan bu bezemeli evlerin geleceğe birer miras olarak aktarılması ve bu değerlerin korunması için gerekli bilincin verilmesi, bu makalede amaç edinilmiştir.

Abstract : In civil architecture of Kayseri, that has a rich culturel background, the most characteristic structures are the houses. In the city of the store structures Kayseri, the houses have effective decoration characteristics. The pictures on store, wood, wall and ceiling are the main components of these attractive outfits. Stone is important and the most commonly used material that is preferred to format the houses and make their decorations due to existance of large amount in the city.

While the store is preferred for the decoration of the outer places, the tendency is to use wood as the decoration material for the inner places. The walls and ceilings are formatted by elegant wood workmanship using various techniques such as cutting, relief embroidery openwork. The pictures on the walls and ceilings that are the new representatives of the Otoman architecture, the classical decoration understanding of which changes in the 18 th century, are the third decoration component of the Kayseri houses.

Key Words: Stone, timber, picture, decoration, technique, aesthetics, style, motifs.

²⁹ Günsel Renda, Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı, Ankara, 1977, s.136

Kaynakça

- Akın, N.; “Ev” Maddesi, **TDV. İslam Ansiklopedisi**, C.11, İstanbul, 1995,
- Arık, R.; **Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı**, Ankara, 1988
- Bammer, A.; “Çadır İle Anadolu İlişkileri” Tarihten Günümüze Anadolu da Kent ve Yerleşme İstanbul Habitat II, İstanbul, 1996,
- Başkan, S.; “Türk Ahşap Sanatı”, *İlgi Dergisi*, S.42, İstanbul, 1985,
- Bayhan, A. A.; Salman, F.; “Adıyaman İli ve İlçelerinde Yüzey Araştırması 2003”, 22. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 24-28 Mayıs Konya, 2004,
- Bilget, N.B.; **Sivas Evleri**, Ankara, 1993
- Binici, Y.; “Geleneksel Kayseri Yapılarında Isıtma ve Havalandırma”, VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu, Kayseri, 2002,
- Cumhuriyetin 75. Yılında Kayseri**, Kayseri, 1998
- Çakıroğlu, N.; **Kayseri Evleri**, İstanbul, 1952
- Çoruhlu, Y.; **Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi**, İstanbul, 1995
- Erdem, S.; “Çift Başlı Kartal ve Anka Üzerine”, *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.3, S.8, 1990,
- Esin, E.; **Türk Sanatında İkonografik Motifler**, İstanbul, 2004,
- Esmer, M. A.; **Avanos’un Eski Türk Evleri**, Ankara, 1992
- İmamoğlu, V.; “Kayseri’de Avlulu Evden Merkezi Hollü Eve Geçiş; Büyükbahçebaşı Örneği”, Zafer Bayburtluoğlu Armağanı, Sanat Yazıları, Kayseri, 2001, s. 339-351
- _____, “Kayseri Evlerinde Duvar ve Tavan Resimleri”, VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu, Kayseri, 2002,
- _____, **Geleneksel Kayseri Evleri**, Ankara, 1992
- İncesakal, M.; “Geleneksel Kayseri Bağ Evlerinde Soğukluklar”, VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu, Kayseri, 2002,
- Karpuz, H.; “Erzurum ve Konya Evlerinde Ahşap Malzeme Kullanımı”, *Ahşap Kültürü Anadolu’nun Ahşap Evleri*, Ankara, 2001,
- Karpuz, H.; **Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri**, Ankara, 1993
- Kartal, M.; Eski Kayseri Evinde Ahşap Süslemeler, *İlgi Dergisi*, S.56, İstanbul, 1989,
- _____, “Eski Kayseri Evinde Taşın Kullanımı”, *İlgi Dergisi*, S.61, İstanbul, 1990,
- Kuban, D.; “Ev Üzerine Felsefe Kırıntıları” Tarihten Günümüze Anadolu da Kent ve Yerleşme İstanbul Habitat II, İstanbul, 1996,
- _____, “Ev” Maddesi, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.3, İstanbul, 1994,
- _____, **Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Anahatları**, İstanbul, 2004
- _____, “Barok Mimarisi” Maddesi, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.2, İstanbul, 1994,
- _____, **Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler**, İstanbul, 1995

Nemliođlu, C.; “Ahşap Mahfil Tavanlarımız”, *İlgi Dergisi*, S.83, İstanbul, 1995,
Ödekan, A.; “Ampir Üslubu”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.1,
İstanbul, 1994,
Öney, G.; “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı
Kartal”, *Malazgirt Armağanı S. XIX*, Ankara, 1972, s.139-172
Renda, G.; **Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı**, Ankara, 1977
_____, “Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat”, **Türkler Ansiklopedisi**,
C.15, Ankara, 2002,
Şanlıurfa, Ankara, 1997
Tuncer, O. C.; **Diyarbakır Evleri**, Diyarbakır, 1999

Resim 1: Kayseri’de Bir Sokak Dokusu

Resim 2: Şükriye Yapışlar Evi-Cephe

Resim 3: Konaklar Mahallesi 35 Nolu Ev

Resim 4: Güpgüpoğlu Konağı-Kapı

Resim 5: B. Şahin Evi-Kapı

Resim 6: Konaklar Mahallesi 4 Nolu Ev

Resim 7: R. İmamoğlu Evi-Çıkma

Resim 8: Ö. Öztaşı Evi-Pencereler

Resim 9: M. Deneme Evi-Şömine

Resim 10: H. Şahin Evi-Şerbetlik

Resim 11: R. Çalıka Evi-Ahşap Süsleme

Resim 12: M. Deneme Evi-Yüklük-Şerbetlik-Gusülhane

Resim 13: B. Şahin Evi-Yüklük-Şerbetlik

Resim 14: İ. Akdağ Evi-Tavan

Resim 15: B. Şahin Evi-Tavan

Resim 16: İ. Akdağ Evi-Duvar Resmi

Resim 17: İ. Akdağ Evi-Duvar Resmi

Resim 18: H. Şahin Evi-Balkon

Resim 19: Camcıoğlu Evi-Köşk

Resim 20: Güpgüpoğlu Konağı-Çeşme

Resim 21: Camcioğlu Evi-Tavan